

DAVOR MOJAŠ

MEMORIJAL GLUMCA

Miše Martinović, Pedeseta obljetnica umjetničkog djelovanja 1949. - 1999.,
urednik Miljenko Foretić, Matica hrvatska, Dubrovnik 1999.

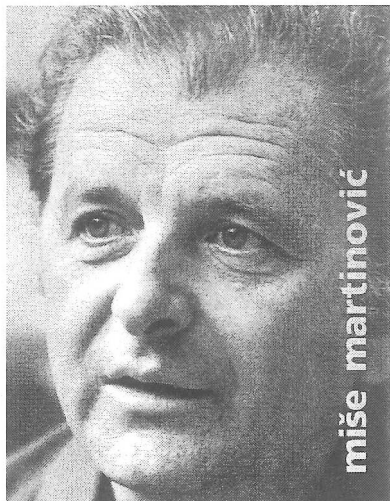
U hrvatskom kulturnom prostoru ili, sažetije, u njegovoj kazališnoj zbilji, tek nekoliko se glumaca može "pohvaliti" sabranim monografskim izdanjima, knjigama njima posvećenima, koje sažimaju njihove glumačke prinose iscrtavaju ujedno i konture novije hrvatske kazališne povijesti ali i sadašnjosti. Ne govori li ta činjenica u prilog onim skepticima koji dokazuju da glumište hrvatsko, za razliku od svojih dosega, ostaje kronično po strani kada je u pitanju njegovo medijsko i svako drugo bilježenje. Napokon, priznat će to i oni njemu posvećeni, njegova prateća "infrastruktura" koja bi mu trebala služiti, najčešće je svedena na povremene, nekolikogodišnje časopisne pokušaje, neke druge medijske okušaje i prinose koji samo ukazuju na kronični nedostatak publikacija, knjiga i monografija posvećenih redateljima, glumcima, scenografima... Samoj suštini kazališnih bića, njegovim tvorcima i kreatorima. Zato svako pojavljivanje knjige glumcu posvećene, izdvojen je događaj koji zaslužuje i posebnu pozornost. Posebice u Dubrovniku, gradu bogate "povijesti od njarnjasa", festivalskom susretištu i gradu teatru kojim i hode, čini nam se, samo glumci. Ali, tek oni rijetki imaju tu sudbinu da objedine svoj talent i ozračje duhovnog bića grada koje ih je iznjedrilo. Njemu i teatru u prilog. Da svjedoče.

Zadnjeg dana 50. dubrovačkog ljetnog festivala 1999. godine u prepunom Kazalištu Marina Držića, u srazu obljetničkih dana festivala i umjetnika, predstavljena je monografija posvećena polustoljetnoj umjetničkoj prisutnosti Miše Martinovića, po svemu izdvojenoj glumačkoj posebnosti hrvatskoga kazališta. Instituciji od glumca, kako je dometnuo jedan kazališni kritičar u večeri predstavljanja monografije i poklonstva glumačkoj veličini Miše Martinovića u kazalištu na čijoj je sceni ostvario svoje prve i one svoje najprestižnije glumačke kreacije. Podastri

su tako podaci i ispisi o glumačkoj karijeri impresivnih razmjera, sastavnica i silnica koje usložnjavaju suvremenu kazališnu praksu, afirmirajući uvijek iznova potvrđivani talent umjetnika osebujnoga glumačkog umijeća koji je znao svakom svom glumačkom zadatku odgovoriti na sebi svojstven način, uvijek s jednakom ljubavlju prema teatru i svom histrionskom poslanju.

Urednik monografije *Miše Martinović (Pedeseta obljetnica umjetničkog djelovanja 1949. - 1999.)* Miljenko Foretić uspio je u relativno kratkom vremenu sakupiti relevantan odabir autora koji su ispisali nadahnute stranice o glumačkoj osobnosti, trajanju i umjetničkim dosezima Miše Martinovića, a vrijedan izdavač Matica hrvatska Dubrovnik obogatila je novim monografskim izdanjem dane Martinovićeve slave, obilježavanje njegova umjetničkog jubileja s ostvarenim dosezima rijetkima dostupnima. I 50. festivalsko ljetno Martinović, "otvorivši" ga kao Knez (a kako bi drugačije) s tarace palače Sponza, obilježio je "radno", igrajući, pored ostalog, i u Vojnovićevoj *Dubrovačkoj trilogiji* i tako upotpunio niz od preko 200 kazališnih uloga. Međutim, kako je istaknuo u prigodi predstavljanja monografije, aplauz publike i čarolija teatra uvijek su bili oni dodatni inspirativni motivi koji su ga tjerali u nove izazove. Neprestana dokazivanja kojima je bogatio i svoje životno iskustvo, od Bleiburga do Dubrovnika i glumačke mirovine, ali i stranice hrvatske kazališne kronologije usložnjavala su njegovo predanje likovima koje je tumačio, ostajući uvijek svoj i prepoznatljiv. Razlikujući se od drugih "ravnopravnih mu velikih glumaca" po svom iskrenom uvjerenju da je kazalište zaista moguća umjetnost koja se prepoznaje, u njegovom slučaju, upravo po radosti stvaranja, potpune posvećenosti i veselju kada se dosegne željeni rezultat. Napokon, Miše

Martinović identifikacijski je znak teatarskog Dubrovnika, grada koji se na poseban način uvijek nov i

svjež, ali i prepoznatljiv, zrcali u svakoj njegovoj ulozi. Radilo se o Vojnoviću, Držiću, Krleži, Shakespeareu, Pirandellu, Molièreu, Euripidu i drugim autorima. I kada išeta na Stradun iz svog stana u Božidarevićevoj, to Gospar Lukša, Maro, Kafetjer Frano, Dundo Maroje, Aretej, Kapetan, Stanac... i tko bi znao tko još s njim "dirava". I šuti u njemu. Skriven do nove prigode. Ostavljajući ga u tišini njegovih gosparskih šetnji. "Nije ga tjerala histriionska groznica za putovanjima i primjenama mjesta - Grad (kako kao svaki pravi Dubrovčanin zove svoj Dubrovnik) za njega je bio počelo i kraj svekolikog ljudskog univerzuma" - zapisao je Dalibor Foretić. Upravo je neponovljivost i sveprisutni draž Dubrovnika ona moguća dodatna jedinstvena emulzija koja je bojila svaku njegovu kreaciju, obogaćujući je uvijek novim proplamsajima neiscrpnog talenta na "radost puka" i hvalu kazališnih kritičara i teoretičara. Galerija odigranih likova dojmljivo je podsjećanje na histriionsko, njegovu sustavnu prisutnost u hrvatskom glumištu, inspirativan trag obvezujućih povoda, sastavnica koja usložnjava njegov umjetnički prinos i podatan povod za kazališnu esejistiku posvećenu glumcu, za Martinovića, bitnom čimbeniku kazališta. "... Sve te ličnosti prolaze uvijek kroz tebe, a u kojoj mjeri ostaješ Miše Martinović, a u kojoj postaješ ona ličnost koju bi trebao igrati, to je ta zanimljiva igra kada čovjek stvara ulogu" - istaknuo je jednom Martinović autoru ovih redaka, pokušavajući dešifrirati vlastitu glumačku metodu. Svoju glumačku vlastitost i usud glumačkog poslanja.

Upravo na tom tragu s posebnim osvrtom na njegov tzv.

dubrovački repertoar, svoja promišljanja, svjedočenja i prisjećanja u monografiji bilježe: Božidar Violić ("Miše pl. Žeravica"), Dalibor Foretić ("Glumac i njegov grad"), Luko Paljetak ("Glumac po dekretu sudbine"), Petar Selem ("Žarka glumačka moć"), Georgij Paro ("Miše Martinović"), Nikola Batušić ("Gosparu Miši knjiga za memorijal"), Igor Mrduljaš ("Uzdah gospara Lukše. U čast gospara Miše Martinovića."), Hrvoje Ivanković ("Glumac arhajskih korijena. Miše Martinović kao veliki interpret 'dubrovačkog repertoara'"), Anatolij Kudrjavcev ("Scenski istražitelj. Skica za još jedan portret Miše Martinovića."), Marija Grgičević ("Vježbanje stvaralačke mašte. Kazališni susreti s glumcem Mišom Martinovićem."), Tomislav Durbešić ("Miše Martinović"), Mira Muhoberac ("Mišin život s Gradom. Pola glumačkoga stoljeća pod ruku s Dubrovnikom, u diru s talentom."), Milka Podrug Kokotović ("Glumcu i prijatelju") i Branko Hećimović ("Miše Martinović. Velika imena hrvatskog glumišta."). Odabir redatelja, glumaca, dramaturga, kazališnih kritičara i teoretičara koji, svaki iz svoga iskustva, svjedoče o velikom glumcu čijim su ostvarenjima imali sreću nazočiti i bogatiti svoja vlastita kazališna promišljanja. Glumcu koji, kako je istaknula u obrazloženju Nagrade "Držičev zlatni pečatnjak", koja je Martinoviću uručena u Domu Marina Držića u kolovozu 1999., Mira Muhoberac, ostaje u usudnoj vezi, gotovo pupčanoj sprezi, s Držićem: "Kad je (Držić) na završetku *Dunda Maroja* ostavio vjerenike Mara i Peru s tetkinom ostavštinom u mislima na rubu svjetova, na granici Rima i Dubrovnika, stvarnosti i kazališne iluzije, možda je znao da će njihovo iskustvo rezultirati djetetom što će u sebi sjediniti iskustvo hodočasničke godine 1550. i sposobnost presvlačenja fizionomija. Kako su se našem sugrađaninu, glumcu Miši Martinoviću roditelji zvali Maro i Perica, nije isključeno da je gospar Miše, otac glumaca Mara i Perice, snagom negromancije što je uvijek stala u središtu Držičevih komedija, iskočio

upravo iz Držićeva komediolikog vremena, na najbolji mogući način, ludičnošću i lucidnošću vlastita glumačkog umjeteonstva, nakon četiri stoljeća uobličivši tajnu Držićevih završetaka." Ili, poentirat će Hrvoje Ivanković svoj ispis njegova glumačkog prinosa "dubrovačkog repertoara": "Dubrovnik je kroz glumačka ostvarenja Miše Martinovića vratio djelić svog vječnog duga nesretnome dum Marinu i zato nekako, njihove biste, vidim postavljene u znakovitom suodnosu u onoj imaginarnoj aleji velikih Dubrovčana".

Urednik Miljenko Foretić, uz obilje fotografija Martinovićeve glumačkoga ljetopisa (od prvih glumačkih ostvarenja, njegovih histrionskih "ljeta i zima", do svježijih prinosa na Dubrovačkom ljetnom festivalu), monografiju upotpunjuje detaljnim popisom svih njegovih ostvarenih uloga po sezonama u kazalištu, Dubrovačkom ljetnom festivalu, tv-serijama ali i manje znanih petnaestak redateljskih okušaja te izborom fragmenata iz njegovih intervjua i druge literature posvećene njegovim glumačkim ostvarenjima. "Sreća je moja da sam vrlo brzo došao do dr. Branka Gavelle, koji mi je zorno pokazao glumu i uspio sam tada preko sebe samoga otkriti da posjedujem talent i da mogu postići ono što se u kazalištu može nazvati umjetnošću" - reći će mi gospodar Miše 1995. godine u razgovoru za radio, ali i ponoviti nadahnute i uvijek zanimljive krhotine svoga sjećanja u svakom drugom susretu u Gradu, svjedočeći o tajni negromantovoj koju je dosegnuo. "Dovoljno da me gluma veseli!" - skromno će dometnuti i zaploviti uspomenama koje tek dijelom otkrivaju tajnu velikoga glumca u danima svoje "sve slave". Zapisat će zaključno Luko Paljetak u svom eseju "Glumac po dekretu sudbine" objavljenom u monografiji: "Na polju onog uvijek po kazalištu mogućeg, koje je samo drugo, zrcalno lice nemogućeg, vjerojatnog i nevjerojatnog, glumac Miše Martinović hvatač je onih dometa koji su najviši a ipak nikad nisu izvan nečega sasvim ljudskog, zato da nam se ne bi otuđilo, odalečilo. On je strastven kvadrator dubrovačkoga kazališnog kruga, čovjek koji je čitav život proveo u teatru, prevodeći ga u nj."

Kazalište lutaka Zadar objavljuje 1997. godine u suradnji s izdavačkom kućom Forum iz Zadra monografiju *Branko Stojaković* koju kao urednik i autor teksta potpisuje Antun Travirka, viši predavač na Filozofskom fakultetu u Zadru, koji ju je likovno i grafički obradio. Fotografije, biografske i bibliografske podatke daje Abdulah Seferović, koji je ujedno i realizator kataloga.

Iako tada nije živio u Zadru, profesor Travirka nadasve plastično ocrtava atmosferu razorenoga grada, sa svega nekoliko tisuća stanovnika, potpunog siromaštva i izoliranosti, ali i grada u kojemu postoji Glazbena škola, simfonijski orkestar, vlastiti dramski ansambl, te nekolicina umješnih entuzijasta koji su znali anticipirati mnoge kulturne potrebe i biti pokretači brojnih kulturnih inicijativa u tadašnjem Zadru.

Profesor Travirka odlično uočava tri važna elementa koja će utjecati na Brankov početni interes kao i na cjelokupno lutkarsko formiranje.

A Pojava u našoj sredini Disneyjevih slikovnica, stripova te kratkih i cjelovečernjih crtanih filmova, s višeslojnom animacijom drugog i trećeg plana, što se vidi i u Brankovu lutkarstvu u kojemu prestaje uloga lutkarskog paravana kao statične pozadine, već on postaje aktivan sudionik u ukupnom vizualnom oživljavanju scene.

B Pojava Zagrebačke škole crtanog filma s pluralizmom likovnih poetika i koncepata animacije, te prisutnost geometrijske apstrakcije u hrvatskom slikarstvu grupe umjetnika nazvane *Exat 51*.

C Treći, no ne manje važan čimbenik je pojava TV medija, u početku s emisijama za djecu a potom i posebnim lutkarskim emisijama koje zahtijevaju sve veću stilizaciju lutaka, te unošenje neobičnih materijala u inscenacijama, kao što su aluminijske trake, prozirna platna, čupava površina krzna, zgužvane folije, gruba tkanja jute...

Sjedinjujući sva ta iskustva, Stojaković gradi svoj autentični lutkarski umjetnički izraz.

Ovdje nalazim da je potrebno istaknuti još jedan važan element za bolje razumijevanje zadarskog lutkarstva u cjelini, a koji će nam objasniti šestogodišnji razmak između Stojakovića scenografa (od 1955.) i Stojakovića lutkarskog kreatora i tehnologa (od 1961.).

